

УДК 347.965.43
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2025.6>

О. М. Перунова
orcid.org/0000-0001-8246-8800
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Харківського національного автомобільно-дорожного університету

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ПРОЦЕСУАЛЬНІЙ ФОРМІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Відповідно до ст. 76 ЦПК України *доказами* є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [1, с. 55].

Слід зазначити, що наука представляє собою зміст та розвиток певних явищ, які представляють інтерес в конкретній галузі, або напямую, не виключенням є розвиток та застосування практично так званих юридичних фактів (доказів) без яких на сьогоднішній час ми не мислимо розгляд цивільної справи та винесення законного і обґрунтованого судового рішення, використання таких фактів набувають великого значення не тільки для учасників цивільного процесу, але мають значення для аргументації правосуддя, оформлюючи кожну цивільну справу суд офіційно зазначає вигляд спору який буде притаманний лише йому, його процесуальній формі і характерному змісті.

Зазначимо, що сьогодні ЦПК України має в своєму змістовому фіксуванні велику купу різновидів доказової бази, яку так чи інакше ми можемо використовувати при цивільному спорі: це і письмові, речові, електронні докази, висновки експерта, показання свідки, як відомо докази подаються сторонами та іншими учасниками справи і характерним для них є те, що вони не повинні ґрунтуватися на припущеннях, учасники повинні сумлінно і добросовісно представляти їх для суду.

Судові докази – це діалектичне поєднання інформації (змісту) та її процесуальної форми. Інформація, що відображається у доказах, є предметною. Оскільки вона стосується обставин цивільної справи. Але пізнати дану інформацію можна тільки через її носія [2, с. 34].

Незважаючи на всю різноманітність використання різних видів юридичних фактів, нас у даному випадку зацікавило застосування саме електронного формату доказової бази, оскільки на сьогоднішній час розгляд і вирішення цивільних справ може відбуватися, як у класичному форматі ведення процесуальної форми так і в форматі електронного суду – єдиної судової інфор-

маційно-телекомунікаційної системи (ЄСІЕС). Отже в цих двох варіантах ведення цивільного судочинства, суд може використовувати саме юридичні факти в вигляді електронної доказової бази і користуватися нею для винесення судової постанови при вирішенні судового спору.

Зазначимо, що тут не обійшлося без розуміння такого сучасного явища, як *цифровізація* судової системи, яку ми спостерігаємо як тенденцію ведення майбутнього судового розгляду, що веде до певної трансформації процесуальної форми цивільного судочинства, на перетворення її у формат більш електронного використання, ведення справи дистанційно, складання електронного листа, може бути голосове, або текстове повідомлення, листування і т.і.

Тому, ми можемо підкреслити, що використання електронного доказу, та ще і особливо в веденні судової справи дистанційно впливає на застосування формату змісту і форми цивільного судочинства, тим неймовірніше, що характеристика електронних доказів є достатньо специфічною, про що говорить нам твори різних юридичних теоретиків, серед яких: Павлова Ю.С., Вернідубов І. та Белікова С., Полуніна О.О. та інші.

Так Павлова Ю.С., у своїй праці приділяла увагу запровадженню дослідження зарубіжного досвіду, науковець вважає що є необхідність звернутися до впровадження та використання електронного доказу в країнах прецедентного права та романо-германського типу права. Відомо, що законодавству країн прецедентного типу не характерна наявність кодифікованих нормативно-правових актів, а перевага у регулюванні суспільних відносин віддається судовому прецеденту. Авторка робить акцент на американську систему, німецьку, французьку, систему Англії, а саме типологізації таких електронних доказів (документи написані на комп'ютері; збережені шляхом підключення даних; збережені електронні листи; записи і т. і).

Запровадження та розвиток використання електронних доказів у цивільному процесі Франції та Німеччини тісно пов'язано з явищами електронних електронного підпису та електро-

ного документу. Для законодавства США та Великобританії не характерне пряме визначення поняття електронного доказу як такого, при цьому американська наукова доктрина, як і англійська, широко використовує це поняття. Електронний доказ охоплює всі можливі докази та інформацію, яка може бути передана або збережена за допомогою цифрових пристроїв чи програм та які можуть скласти фактичну інформацію про будь-який факт [3 с. 32].

Вернідубов І. та Белікова С. У своїй праці вказують на різноманіття видової класифікації електронних доказів і їх ознаки, а саме існування у нематеріальному вигляді; необхідність використання певних технічних засобів для їх застосування у суді; можливість перенесення чи копіювання на різні технічні пристрої без втрати їх сутності; оригінал електронного доказу може бути доданий до матеріалів судової справи у будь-якому виді судочинства. Особливо важливим фактором для ухвалення судового рішення у справі є відповідність електронних доказів основним чотирьом критеріям: належність, допустимість, достовірність та достатність [4 с. 303].

Полуніна О.О. на сторінках своєї роботи вказує, що існує велика ймовірність, що вже найближчим часом вітчизняне судочинство повністю перейде на електронне доказування, що передбачає абсолютну відмову від особистого спілкування між учасниками процесу і між суддею та учасниками судової справи, що у свою чергу, призведе до необхідності перегляду сутності та змісту багатьох засад і принципів судового провадження. Насамперед принципу безпосередності судового розгляду [5 с. 44].

Отже, ст. 100 ЦПК України, зазначає, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб – сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі в тому числі в мережі Інтернет [1, с. 69].

Питання полягає в тому, що сьогодні електронні докази представляють собою певне різноманіття зі своїми технічними характеристиками і це так чи інакше впливає за їх формат обізнаності для суду і учасників судового розгляду, особливо це ускладнюється у вивчення та прийняття таких доказів в форматі дистанційного розгляду справи і від того, до таких юри-

дичних фактів суд повинен приймати як умова більшій вимоги розпізнання та відповідальності їх законності, допустимості, достовірності, належності і все одно не зважаючи на те, ст. 100 ЦПК України у своїй нормі дає можливість учасникам справи подавати електронні докази до суду, вони повинні зазначити про наявність у них паперової копії цього електронного доказу, тобто заздалегідь законодавство все одно з певною недовірою відноситься до формату подачі електронних доказів і все одно вимагає більш аргументованого (паперового формату).

Вважаємо, що від того ми можемо визначити суперечливий формат оцінки таких доказів для суду, їх критерії по яких визначається можливість взагалі їх приймати і розглядати в залі судового слухання, особливо виникають питання, якщо судовий розгляд проходить дистанційно, це означає і вказує на можливість, лише в електронному форматі прикладати та переглядати докази зі справи. Стаття 100 ЦПК України вказує у п. 4, що учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу. Але, тут вважаємо треба звернути увагу на можливість певної недостовірності таких доказів, якості їх перевірки в формі оригіналу, тому, що критерій оцінки таких юридичних фактів для суду ще є невідомими і не визначеними законодавством.

Таким чином, акцентуємо нашу увагу на тому, що сучасний етап ведення цивільного процесу припадає на виникнення необхідного технічного уявлення і електронного запровадження у застосуванні цифровізації в судовій системі, це спонукало на виникнення новітніх технічних можливостей для цивільного суду, які сучасне цивільне законодавство не може оминати і від того ми вже можемо розраховувати на цю можливість як на *необхідну*, але незважаючи на такий закладений фундамент новітніх технологій, суд в деяких питаннях залишається не обізнаним і не має конкретних правил тлумачення електронних юридичних явищ, а саме наприклад, формат вигляду достовірності такого електронного доказу. Тому судовій системі сьогодні приходиться не легко, вона вимушена на ходу реалізовувати і засвоювати практичні навички використання новітніх технологій і формат їх розпізнання в їх юридичній необхідності для вирішення конкретної справи і винесення законного і обґрунтованого судового рішення.

Отже, важливою складовою правосуддя у цивільних справах є доказування. Діяльність суду та учасників судового процесу є специфічною і необхідною, вона на сьогоднішній день є врегульованою процесуальною формою (нормами цивільного законодавства), і ще на при

кінці розгляду спору буде мати і свій притаманний їй процесуальний зміст. Безперечно використання формату електронного доказу, буде залежати від логічного збору доказової бази з її різноманіттям, серед яких одним із новітніх є електронний доказ.

Підкреслимо, що ЦПК України та діяльність учасників спору мають змогу застосовувати всі їх різновиди, якщо вони є у справі, тому, вважаємо за необхідне визначити і розмежувати певні характерні, **ознаки електронних доказів**, тому, що ми маємо справу з їх *видовими різновидами*, так сталося, *та залежними від того характерними особливостями*.

Перш за все, відносно різновиду всі вони є зазначеними у ЦПК України, ми їх зазначали вище згідно ст. 100 ЦПК України: інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб – сайті (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі в тому числі в мережі Інтернет.

А по друге, можна визначити *характерні особливості* таких доказів, вони можуть бути: нестійкими, за певних обставин інформація в пам'яті пристрою може бути змінена або втрачена; можна копіювати без втрати якості необмежену кількість разів, і будь-яка наступна копія не буде відрізнятися від оригіналу; можуть бути створені людиною, так і бути результатом функціонування інформаційної системи; потребують специфічного порядку збирання, перевірки й оцінки; вільно переміщуються в електронній мережі без технічного носія та не мають нерозривного зв'язку з матеріальним носієм; не видно неозброєним оком: вилучити їх подекуди може лише спеціаліст; можуть бути підробкою в якості використання штучного інтелекту; залежить від енергопостачання: у разі розрядки пристрою або недостатності пам'яті система накладає (записує) нову інформацію замість попередньої, а це значить, що й докази можуть бути знищені; комп'ютерна пам'ять може бути пошкоджена або знищена під впливом фізичних факторів; може бути видалена автоматично, або може бути збій видалення конкретних файлів.

Зауважимо, таким чином, що кожен з цих електронних доказів відповідно своєї характеристики повинен мати дуже вузькі параметри вивчення та визнання їх достовірності при роз-

гляді цивільної справи, і тому вважаємо, що кожен з них все ж таки на майбутнє буде мати визнані законодавчо правила їх прийняття при розгляді цивільної справи.

Так, наприклад достовірність звуко- та відео-запису потрібна перевірятися технічними аспектами їх створення, саме з якого пристрою вони робилися, і не застосовувався при цьому штучний інтелект, а цю характеристику може провести лише спеціаліст (експерт), який знається на цій справі.

Оцінювання електронних доказів – це розумово – процесуальна діяльність суду та учасників справи, яка направлена на здійснення остаточного висновку щодо підтвердження або спростування фактів предмету доказування за допомогою електронних доказів. Зміст оцінювання електронного доказу формують індивідуальні (належність, допустимість та достовірність) та системні (достатність та взаємозв'язок доказів) критерії їх оцінювання [6, с. 375].

Визначимо, що сьогодні цивільні суди все більше використовують у своїй діяльності розгляд формату електронного доказу, це вже сучасність цифровізації та технічного прогресу, який не оминув і судову систему. Але, вважаємо, що в результаті такого застосування можуть виникнути різні, багатогранні, унікальні випадки при оцінці цих юридичних фактів і з боку учасників цивільного судочинства і також при прийнятті їх судом для розгляду.

Дозвольте, надати деякі на татки по прийняттю деяких різновидів таких електронних фактів:

- що електронні докази слід розглядати в форматі лише електронних даних на портативних носіях чи в мережі Інтернет, і тому подачі таких доказів не може бути в форматі скріншотів, Інтернет посилань чи копій, учасники справи повинні бути зацікавлені в доцільності збереження оригіналу таких доказів на відповідних носіях;

- суд може розглядати лише ті електронні докази (листи), і які надходять з існуючої електронної пошти і підтверджують приналежність до конкретного учасника (персоніфікація) цивільного судочинства;

- скріншоти не слід розцінювати, як належні докази, вони не є в даному випадку аутентичними на сто процентів і повинні підпадати під сумнів їх оцінки судом;

- електронні (цифрові) докази набагато легше змінити чи підробити, ніж традиційні форми доказів, від того вони набувають дуже великого значення для їх оцінки і прийняття до судового розгляду;

- цивільні суди повинні користуватися певною системою на майбутнє, яка дозволяє роз-

пізнати використання штучного інтелекту та підробку електронного доказу (відео, аудіо запис і т.і.) – це є дуже важливим для достовірності такого доказу.

Отже, використання електронних доказів є достатньо різноманітним і неоднозначним сьогодні для цивільного судочинства, хоча можна сказати набуває все більшого застосування учасниками судової справи. Також слід вказати на складність їх розпізнання, що обумовлюється тим, що норми ЦПК України лише зазначають наявність таких доказів, але їх оцінку дослідження та спірні питання по їх використанню лише припускаються, без усякої конкретики.

Таким чином, такі наукові дослідження відносно питань застосування електронного формату доказової бази ще по переді серед науковців та юристів – практиків, це прекрасна можливість проаналізувати процесуальні особливості характеру цих логічних електронних фактів, що використовуються учасниками судового спору. Вид електронного доказу сьогодні залежить перш за все від його носія (матеріального збереження чи фіксування) та від процесуального змісту такого об'єкта, що безперечно має значення для вирішення цивільної справи і винесення законного і обґрунтованого судового рішення.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Суми: ТОВ ВВП НОТІС. 2023. 256 с.
2. Андрійцо В.Д. Докази як об'єкт на етапі збирання доказів у цивільному процесі. *Право і суспільство*. 2013. №4. С. 33038.
3. Павлова Ю.С. Електронний доказ в цивільному процесі: Зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. №2. 2023. С. 29–33.
4. Вернидубов І., Белікова С. Електронні докази: Поняття, особливості та проблеми щодо їх дослідження судом. *EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE*. Volume 5 Issue 2. 2018. С. 299–305.
5. Полуніна О. О. Електронні докази як особливий засіб доказування у цивільному процесі. Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні : ім. Ю.С. Червоного (Одеса. 18 грудня 2020 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н.Ю. Голубевої. – Одеса : Фенікс, 2020. – С. 42–45.
6. Феннич В.П. Оцінка електронних доказів у цивільному процесі (на прикладах окремих категорій судових справ). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. №71.С. 371–375.

Анотація

Перунова О. М. Використання електронних доказів у процесуальній формі цивільного судочинства. – Стаття.

У статті проаналізовано поняття щодо використання електронних доказів в якості новітнього правового та процесуального розуміння цих юридичних фактів, що можуть вноситися учасниками судового процесу при розгляді цивільної справи у суді. Визначено, що ведення цивільного процесу припадає

на виникнення необхідного електронного запровадження у застосуванні цифровізації в судовій системі, це спонукало на виникнення новітніх технічних можливостей для цивільного суду, які сучасне цивільне законодавство не може оминати і від того ми вже можемо розраховувати на цю можливість як на *необхідну*. Проаналізовано необхідність розмежувати певні характерні, *ознаки електронних доказів*, тому, що ми маємо справу з їх *видовими різновидами*, так сталося, *та залежними від того характерними особливостями*.

Розглянуто, що кожен вид електронного доказу відповідно своєї характеристики повинен мати дуже вузькі параметри вивчення та визнання їх достовірності при розгляді цивільної справи, і тому вважаємо, що кожен з них все ж таки на майбутнє буде мати визнані законодавчо правила їх прийняття при розгляді цивільної справи.

Використання електронних доказів є достатньо різноманітним і неоднозначним сьогодні для цивільного судочинства, хоча можна сказати набуває все більшого застосування учасниками судової справи. Підкреслена складність їх в розпізнанні – це обумовлюється тим, що норми ЦПК України лише зазначають наявність таких доказів, але їх оцінку дослідження та спірні питання по їх використанню лише припускаються, без усякої конкретики.

Зроблено висновок, що наукові дослідження відносно питань застосування електронного формату доказової бази ще по переді серед науковців та юристів – практиків, це прекрасна можливість проаналізувати процесуальні особливості характеру цих логічних електронних фактів, що використовуються учасниками судового спору. Вид електронного доказу сьогодні залежить перш за все від його носія (матеріального збереження чи фіксування) та від процесуального змісту такого об'єкта, що безперечно має значення для вирішення цивільної справи і винесення законного і обґрунтованого судового рішення.

Ключові слова: електронні докази, процесуальна форма, цивільне судочинство, цифровізація, єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система.

Summary

Perunova O. M. The use of electronic evidence in the procedural form of civil proceedings. – Article.

The article analyzes the concept of using electronic evidence as a modern legal and procedural understanding of these legal facts, which may be submitted by participants in court proceedings when considering a civil case in court. It is determined that the conduct of civil proceedings requires the introduction of digitalization into the judicial system, which has led to the emergence of new technical capabilities for civil courts. Modern civil legislation cannot ignore this development, and thus, we can already consider this opportunity as a necessity.

The necessity of distinguishing certain characteristic features of electronic evidence is analyzed, as they have various types and are dependent on their specific characteristics. It is noted that each type of electronic evidence, according to its characteristics, must have very narrow parameters for study and recognition of its reliability in civil proceedings. Therefore, it is believed that in the future, each type of electronic evidence will have legally established rules for its acceptance in civil cases.

The use of electronic evidence is currently quite diverse and ambiguous in civil proceedings, although

it is becoming increasingly utilized by participants in court cases. The complexity of identifying such evidence is emphasized – this is due to the fact that the Civil Procedure Code of Ukraine only acknowledges the existence of such evidence but merely assumes their assessment, research, and controversial issues related to their use without providing any specific details.

It is concluded that scientific research on the application of electronic formats in the evidentiary base is still ahead for scholars and legal practitioners. This

presents a great opportunity to analyze the procedural characteristics of these logical electronic facts used by parties in litigation. The type of electronic evidence today primarily depends on its carrier (material storage or recording) and on the procedural content of such an object, which is undoubtedly significant for resolving civil cases and rendering lawful and justified court decisions.

Key words: electronic evidence, procedural form, civil proceedings, digitalization, Unified Judicial Information and Telecommunication System.